

Influenza, krimfarang og A(H1N1)pdm09

Da influensaepidemien brøt ut i 2009, ble det strid om mange ting – også hva sykdommen skulle kalles. Mexicoinfluensa, nyinfluensa, influenza A(H1N1) og flere andre ble foreslått, men betegnelsen svineinfluensa holdt stand og ble kåret til årets ord.

 Engelsk oversettelse av hele artikkelen på www.tidsskriftet.no

Influenza har sitt navn fra Italia. Der staves det med z. Det kommer av det senlatinske *influentia*, som betyr innflytelse, påvirkning. Til grunn for dette ligger det latinske utsagnsordet *influere*, som på latin har den konkrete betydning «flyte inn, strømme inn». Denne bruken av ordet henger sammen med at middelalderens astrologer tenkte seg at det var en væske som fløt ned fra stjernene og de andre himmellegemene til jorden og der påvirket menneskene og verdens gang (1).

Krimfarang og omgangssnue

I betydningen «smitte, infeksjon» har influenza vært kjent i Italia siden begynnelsen av 1500-tallet, men det var først en epidemi med utgangspunkt der i landet i 1743 som gjorde ordet aktuelt (2, 3). Tysk og engelsk overtok den italienske form *influenza*. Det gjorde også dansk og norsk. Til våre språk kom det på begynnelsen av 1800-tallet, men ble først utbredt på 1900-tallet (1). Med rettskrivningsreformen i 1907 begynte vi å skrive influenza med s på norsk (4), men det tok flere år før denne skrivemåten fikk fullt gjennomslag (5). Danskene holder fortsatt på z-en.

Influenza er altså et lånnord i norsk. Det er vanlig at slike blir tilpasset språket de blir lånt inn i. Det har også skjedd med dette ordet. I *Norsk Ordbok* finner vi mange varianter: Fra Klæbu (Sør-Trøndelag) finner

vi *innflæns*, fra Valdres *innfluense* og *innfruense*, fra Modum (Buskerud) *innfelelnnsa* og fra Stor-Elvdal (Østerdalen) *floremsa*. Fra Vestlandet finner vi *flunse* og *flonse* (6).

Den iherdige språkreformatoren Knud Knudsen (1812–95) ville erstatte fremmedordet influenza med noe som var mer norsk. Han foreslo både krimfarang, omgangssnue, forkjølelsesfeber og grippe (7), men ingen av disse har slått gjennom. Særlig krimfarang synes jeg er morsomt. Det er oppbygd av *krim* = snue, forkjølelse og *farang* = omgangssyke, liten epidemi, altså en forkjølelsesepidemi. Dette er i samsvar med den vanlige folkelige bruken av ordet influenza, som en kraftig forkjølelse (8).

Viktig strid om ord

Influenza er ikke én, men tre sykdommer: sesonginfluensa, pandemisk influenza og fugleinfluensa (9). Da svineinfluenzaen slo til i 2009, ble det strid – også om begrepene (10, 11). Var det en pandemi eller ikke? Og hva skulle sykdommen hete?

Noen av influensaepidemiene har fått egne navn: russetsyken (1889), spanskesyken (1918), asiasyken (1957), hongkongsyken (1968) og russerinfluenzaen (1977). Ordet svineinfluensa var nærmest ukjent i offentligheten frem til slutten av april 2009. Da tok det av. I løpet av resten av året ble ordet brukt i norske aviser mer enn 8 500 ganger, og ved årets slutt ble det kåret til årets ord (12). Men verdens svinebønder reiste bust, og Israels viseshelseminister Yakov Litzman valgte av religiøse grunner å bruke betegnelsen mexicoinfluensa (13). Selv om mexicoinfluensa kunne passe godt med tidligere navnsetting på influensaepidemier, var det ingen optimal løsning, både pga. stigmatiseringen og at det slett ikke var sikkert at viruset stammet fra Mexico (14). Noen foreslo nyinfluensa (13, 15), mens helsemyndighetene brukte «influenza A(H1N1)» og «pandemisk influenza», og ble kritisert for dette (16). En norsk forsker foreslo at vi burde gjøre som meteorologene, som har en navneliste for tropiske sykloner. Da vet man allerede på forhånd hva den neste vil hete (17).

Og så? I oktober 2011 kom WHO's konklusjon. De har besluttet at det offisielle navnet skal være A(H1N1)pdm09 (18). Siste ord er neppe sagt.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assisterende redaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

- Jacobsen HG, Jensen H, Jørgensen PS. Politikens ord med historie. København: Politikens forlag, 1994: 106–7.
- Creighton C. A history of epidemics in Britain. 2. utg. London: Cass, 1965: 304–5, 349–51.
- Influenza. Oxford English Dictionary. <http://oed.com/viewdictionaryentry/Entry/95531> (7.12.2011).
- Aars J, Hofgaard SW. Norske rettskrivnings-regler: med alfabetiske ordlister. Godkjendte av Kirke-departementet ved skrivelse av 25de juni 1907. Kristiania: Fabritius, 1907: 28, 66.
- Skajaa K. Om influenza og influenzapneumoni: en patologisk-anatomisk og bakteriologisk undersøkelse. Bergen: Grieg, 1921.
- Influenza. Språkrådet 3.8.2009. www.sprakrad.no/Aktuelt-ord/Influenza/ (10.12.2011).
- Knudsen K. Unorsk og norsk, eller Fremmedords avløsning. Kristiania: Cammermeyer, 1881: 280, 349.
- Bokmålsordboka og Nynorskordboka. www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=influenza&begge=&ordbok=begge (10.12.2011).
- Aavitsland P. Influenza – ikke én, men tre sykdommer. Tidsskr Nor Lægeforen 2005; 125: 2915.
- Haug C. Panikkpandemi? Tidsskr Nor Lægeforen 2009; 129: 979.
- Watson R. MEPs criticise WHO over H1N1 pandemic advice. BMJ 2011; 342: d652. www.bmj.com/content/342/bmj.d652 (10.12.2011).
- Årets ord: svineinfluensa. Språkrådet. www.sprakradet.no/nb-NO/Aktuelt-ord/Arets-ord-svineinfluensa/ (10.12.2011).
- Hauglid E. Tatt på ordet. Dagens Næringsliv 5.5.2009: 58.
- Enserink M. Swine flue outbreak. Swine flu names evolving faster than swine flu itself. Science 2009; 324: 871. www.sciencemag.org/content/324/5929/871.full (10.12.2011).
- Svineinfluenzaen får nytt navn. Dagbladet 29.4.2009. www.dagbladet.no/2009/04/29/nyheter/svineinfluenza/utenriks/helse/who/5985120/ (10.12.2011).
- Skramstad P-E. Valg av ord. Klarspråk 11.1.2010. <http://prat.difi.no/2010/01/valg-av-ord/> (10.12.2011).
- Rognes T. Naming the flu like a storm. www.sciencemag.org/content/324/5929/871.full (10.12.2011).
- Standardization of terminology of the pandemic A(H1N1) 2009 virus. Wkly Epidemiol Rec 2011; 86: 480. www.who.int/wer/2011/wer8643.pdf (10.12.2011).

Mottatt 15.12. 2011, første revisjon innsendt 21.12. 2011, godkjent 2.1. 2012. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.

Informasjonsmaterieell fra helsemyndighetene i forbindelse med svineinfluenzaen i 2009. Foto Christian Thomassen/SCANPIX